

Ligefrem og omvendt proportionalitet

Fra bogen har vi:

Sætning 5.13

For en potenssammenhæng $y = b \cdot x^a$ gælder,

1. Hvis $a = 1$ er y og x ligefrem proportionale.
2. Hvis $a = -1$ er y og x omvendt proportionale.

Vi tillader her at x ikke **skal** være større end nul.
MEN - i vores eksempler ER det ofte således at $x > 0$.

b er blot en konstant, kan også kaldes k .

Det betyder, at for $a = 1$:

$$y = b \cdot x^1 = bx$$

Eksempel - **kære elev - tegn i Nspire som en relation**

$$y = 3 \cdot x$$

Det vil her gælde, at for et punkt på linjen er $\frac{y}{x} = 3$.

Det betyder, at for $a = -1$:

$$y = b \cdot x^{-1} = b \cdot \frac{1}{x}$$

... så har må x ikke være **HVAD?**

Eksempel - **kære elev - tegn i Nspire som en relation**

$$y = 3 \cdot x^{-1} = 3 \cdot \frac{1}{x}$$

Det vil her gælde, at for et punkt på linjen er $x \cdot y = 3$.

Bogen gør det ikke, men det gør vi:

Definition:

Vi siger at y er ligefrem proportional med x , hvis sammenhængen kan skrives $y = k \cdot x$.

Tallet k kaldes for proportionalitetsfaktoren og $k \neq 0$.

Definition:

De to variable x og y er omvendt proportionale hvis sammenhængen kan skrives $x \cdot y = k$.

Her skal $x \neq 0$.

Opgaver

Fra virkeligheden (ligefrem proportional).

Otto Mulin Crafto skal købe plantefrø, så han kan anlægge en vildthave.

Otto Mulin er imidlertid begrænset af, at vildthaven skal være 4 m bred. Han opstiller en sammenhæng mellem arealet af haven og havens længde, så han kan finde ud af, hvor stort arealet bliver, når han varierer længden af haven.

- Vi kan opstille dette som en ligefrem proportionalitet: $A = k \cdot x$
- Hvad er da A og hvad er k ?
- Hvad er proportionalitetsfaktoren?
- Kan x være mindre end eller lig med nul her?

Fra virkeligheden (ligefrem proportional)

Kirsten Tvong elsker at vandre i naturen. Hun går over stok og sten hele dagen lang med en konstant hastighed på 4 kilometer i timen.

Den distance, Kirsten Tvong vandrer, er ligefrem proportional med det antal timer (x), som hun vandrer.

- Hvor langt er Kirsten Tvong kommet efter 1, 2, 3, 4, 5 og 6 timer?
- Skriv sammenhængen mellem det antal timer Kirsten vandrer og den distance hun vandrer ind i Lister og Regneark i Nspire - og vis punkterne i et punktplot.
- Opskriv sammenhængen mellem timer Tvong vandrer, og den distance hun vandrer, som en formel.
- Hvad er proportionalitetskonstanten?

Fra virkeligheden (omvendt proportional)Eksempel/opgave

- Vi vil bygge en boldbane.
- Det skal være et rektangel og arealet skal være 42 m^2 .
- Vi har **ikke** besluttet, hvor bredt *eller* langt rektanglet skal være.
- Hvilken sammenhæng kan vi nu opskrive, hvis vi kalder længden af boldbanen for l og bredden for b ?
  - Det må gælde at $l \cdot b = 42$
- Hvordan kan vi skrive udtrykket på formen $y = \frac{k}{x}$

Fra virkeligheden (omvendt proportional)

- Kirsten Tvong er på farten igen! Gode gamle Tvong - altid frisk på en vandretur.
- I dag skal hun vandre 16 km.
- Hvor lang tid vil det tage Kirsten at vandre de 16 km?
- Tjohh ... det afhænger af, hvor hurtigt hun vandrer - det er en vigtig variabel.
- Opskriv sammenhængen mellem Kirstens hastighed (kald denne variabel for v), den tid (kald denne variabel for t) det vil tage at vandre de 16 km.
- Omskriv dette udtryk (hvis du ikke gjorde det fra start) til et udtryk på formen $y = \frac{k}{x}$

Betragt denne tabel

x	1	2	4	8	16
y	20	10	5	2,5	1,25

- Gør rede for, at der er en omvendt proportional sammenhæng mellem x og y .